

DOSYA/DERLEME**ULUSLARARASI KRİZ,
TÜRKİYE VE SEÇENEKLER***Korkut BORATAV****Kriz Uluslararası Boyut Kazanıyor**

ABD'de patlak veren finansal kriz hızla diğer Batı ekonomilerine yayıldı; giderek finansal sistemin ötesine taşınarak üretim, milli gelir ve istihdam düzeylerini aşağıya çeken bir ekonomik bunalıma dönüştü. Bir süre, çevre ekonomilerinin metropol ekonomilerinden "ayrışma" olasılığı ciddiye alındı. Özellikle Çin, Hindistan gibi büyük "yükselen piyasa ekonomileri"nin Batı coğrafyasındaki krizden etkilenerek yüksek büyüme hızlarını sürdürmeleri ve böylece dünya ekonomisinin olumsuz gidişi frenlemeleri umulmaktaydı.

Bu beklentilerin geçersizliği bir yıl içinde ortaya çıktı. ABD, Avrupa ve Japonya'da 2007'nin ikinci yarısında başlayan ekonomik durgunluk ve gerileme, hızla dış talebe yansıdı. Öncelikle Amerikan ekonomisinin astronomik ithalat fazlasını karşılayan çevre ekonomileri ilk darbeyi bu kanaldan yediler. İkinci darbe 2008'in ikinci yarısında Amerika'daki finansal çöküntünün hızlanmasıyla ve zincirleme banka iflaslarının Avrupa'ya geçmesiyle gerçekleşti. O tarihe kadar, metropoldeki zararlarını, "yükselen piyasa ekonomileri"nde hala yüksek oranlarda seyreden finansal getirilerle kısmen telafi etmeyi uman uluslararası finans kapital, kar-zarar ayrımı yapmadan bu piyasalardan çıkmaya başladı. Bu, çok yüksek tempolu dış kaynak girişleriyle yaşamayı bir "hayat tarzı" haline getirmiş çevre ekonomilerinin finansal piyasalarını sarstı. Bu ekonomilerin finansal piyasalarına bağlanmış sıcak para öğelerinin çıkışa başlaması ve vadesi gelen dış kredilerin yenilenmemesi, döviz fiyatlarını, faiz oranlarını yukarı;

borsa endekslerini aşağı çekti. Dış kaynak girişlerinin iç talebi kamçılayan etkisi ortadan kalktı. Yüksek dış borçlu şirketler, üretim, yatırım düzeylerini aşağı çektiler. Kriz, böylece, ülkeler-arası yansıma biçimi ve boyutu farklı kalmakla birlikte, tam anlamıyla uluslararası bir boyut kazandı.

Farklı Konumlar, Farklı Tepki Talepleri

Kriz, çevre ekonomilerini iki farklı konumda yakaladı: ABD'nin son yıllardaki astronomik dış açıklarının yarattığı ortama, cari işlem fazlalarıyla (veya en azından kabaca dış denge koşullarında) uyum sağlamış olan ekonomiler bir grubu oluşturuyor. Büyük Asya ekonomilerinin hemen hemen tümü ve Latin Amerikalıların çoğu bu konumdadır. Bunların çoğunluğu, 1997-1998 krizi öncesinin yüksek büyüme hızlarını "ılımlı" boyutlara indirerek önceki dönemin büyük cari açıklarını ortadan kaldırma yolunu seçmişlerdi. Bu ekonomilerden bazılarının da, büyük boyutlu küresel dengesizler ortamına "dinamik uyum" sağladıkları söylenmelidir. Hem dış fazla (denge), hem de yüksek büyüme gerçekleştiren ülkeleri kastediyoruz. Petrol ihracatçıları bir gruptur. Çin, Hindistan ve 2003 sonrası için Arjantin daha anlamlı örneklerdir.

Dünya ekonomisinin yükseliş aşamasını oluşturan 2002-2007 yıllarını yüksek oranlı cari açık ve hızlı dış borç artışlarıyla yaşayan ülkeler ise finansal krize kırılgan konumlarda yakalanmış oluyorlar. Türkiye, Doğu-Orta Avrupa, Baltık ülkeleri, Güney Afrika, Meksika bu gruba dahildir. Çevre ekonomilerine dönük yabancı sermaye akımlarında gerçekleşen "ani bir durma"nın, hatta olası bir "tersine dönüş"ün, bu ikinci gruptaki ekonomileri ciddi sarsıntılara sürüklemesi kaçınılmazdı. 2008'in Eylül'ünden itibaren bu tür bir *durma/tersine dönüş* süreci başlamıştır.

*Prof. Dr., Emekli öğretim üyesi

Krize, ister ABD, İngiltere gibi büyük dış açıklarla, ister Japonya, Almanya gibi cari işlem fazlalarıyla sürüklensinler, tüm metropol ülkelerinde ilk ve hızlı tepki "genişletici makro politikalar" doğrultusunda gerçekleşti. Bir bölümü banka ve şirket kurtarma amacıyla faizler aşağı çekildi; likidite dört nala genişletildi. Daha sonra bütçe açıklarını yükselten genişleyici maliye politikaları uygulanmaya başladı. Böylece, kriz ortamında geçmiş yılların saygın reçetelerini oluşturan monetarist reçeteler hızla unutuldu; ezberler bozuldu.

Metropol devletleri ve finans kapitalin üst organları, kriz ortamına dış fazla/dış denge ve çok yüksek rezervlerle giren çevre ekonomilerinde de iç talebi genişleten politikaları teşvik ettiler. IMF, tüm dünya ekonomisi için milli gelirin yüzde 2'si oranında bir "mali genişleme" çağrısında bulundu¹. Bu çağrı, "uygun koşullar taşıyan" çevre ekonomileri için de geçerliydi. Yüksek boyutlu kamu harcamalarını artıran ve/veya faiz indirimlerine giden Çin, Güney Kore, Hindistan gibi ülkelerin ekonomik yönetimleri alkışlandı. Krize karşı bu tepki türünün yaygınlaşması, bu ülkelerin ithalat talebini yukarı çekecek; "küresel dengesizlikler" hafiflerken, dünya ekonomisinin daralması frenlenecektir.

"Uygun koşullar taşımayan" çevre ekonomileri ise, kriz ortamına düzey ve oran olarak yüksek; niteliği bozuk cari açık ve dış borç göstergeleri ile yakalananlardan oluşuyordu. Bu ülkelerin uluslararası finans kapital için taşıdığı öncelik, dış borç yükümlülüklerinin kesintisiz ve pürüzsüz sürdürülmesidir. Bu nedenle, bu gruptaki ülkeler için genişleyici makro-ekonomik politikalar önerilmedi. Zira, iç talepte genişleme, bu ekonomilerin yapısal özellikleri gereği, cari açığı yukarı çeken etkiler icra eder. Uluslararası finans kapitalin, çevre ekonomilerinden *çıkışa yönelen sıcak para stoku* artı *kesintisiz dış borç servisi* öğelerinden oluşan dış kaynak talebine, bir de makro-ekonomik politikaların cari işlem açığını genişletici etkilerinin eklenmesi kabul edilemez. Emperyalist sistemin uzunca bir süre net kaynak aktardığı bu ekonomiler için "faturayı ödemenin", yani, küçülerek, durgunlaşarak cari işlem fazlalarına yönelmek ve dış dünyaya büyük boyutlarda net kaynak aktarmanın zamanı gelmiştir.

Bu ülkeler için halen Batı'da izlenen Keynes'gil anti-kriz yöntemleri gündemde değildir. Zira, Batılılar "kendi paraları" ile borçlanabilirler; borçlarını ödeyebilirler; kısa vadeli dolar talebinde çok sıkıştırlarsa ABD Merkez Bankası'nın "swap" anlaşmalarıyla desteklenebilirler. Çevre ülkeleri ise bu ekonomilerin paralarıyla borçlanmışlardır. Uluslararası finans kapitalin bunlardan temel talebi de, ağır bir sarsıntı geçiren metropol finans sitemlerini bir de "çevrenin dış borç ödemelerinin aksamaması" nedeniyle sarsmamak; "yükselen piyasalar"daki plasmanlarını, kredilerini geri çekebilmenin koşullarını oluşturmaktır. Bu asimetrik

durum, emperyalizmin güncel özelliklerinden kaynaklanıyor.

Bugünkü ortam, kırılğan çevre ekonomileri için finansal krizlerin Doğu Asya'dan Latin Amerika'ya kadar uzanan bir dizi ülkeyi sarstığı 1997-2001 döneminden daha ağır sorunlar taşımaktadır. Zira o dönemin aksine, 2007 krizi metropol ekonomilerinden başlamıştır ve uluslararası finans kapital, çevre ekonomilerinden kendi sorunlarını hafifletici kaynaklar da talep etmektedir. Bu talepleri hayata geçirmenin ana araçlarından biri de IMF olacaktır. Dış kaynak hareketlerindeki "ani durma" veya "tersine dönme" koşullarında kriz ortamına sürüklenen kırılğan ekonomiler IMF seçeneği ile karşı karşıya geleceklerdir.

IMF Seçeneğinin Ana Öğeleri

Krize sürüklenen çevre ekonomilerinde IMF'nin önceliği olan dış yükümlülüklerin kesintisiz karşılanması için, bazı hallerde bankaların dış borçlarının devlet garantisi altına alınması da istenebilir. Bu duruma ilişkin bir hatırlatma öğretici olacaktır: 2000 Kasımında Türkiye'den büyük boyutlu sermaye çıkışı patlak verince Ankara'ya gelen IMF heyeti, Türkiye'ye sağlanan 10.5 milyar dolarlık ek kredi ile eş-zamanlı (ve anlaşılabilir bir ön-koşul) olarak *bankaların dış borçlarının devlet güvencesi altına alınmasını* sağlamıştı. Dönemin Başbakanı Ecevit'e ayak üstü kabul ettirilen bu güvencenin hemen ertesinde IMF Genel Direktörü Köhler'in bu kararından dolayı Türkiye hükümetine derhal ve açıkça teşekkür etmesi de (kararın kural-dışı istisnai özeliğini göstermesi bakımından) anlamlıdır.

Bu önlem, standart IMF programının geleneksel öğelerinden biri değil; koşullar gerektirdiğinde perde arkasında kabul ettirilen önemli, ancak "istisnai" bir güvencedir. Standart program ise, iç talebin bastırılması, büyüme hızının aşağı çekilmesi, böylece cari işlem dengesinin mümkünse fazlaya dönüştürülerek dış yükümlülüklerin (IMF kredilerinin desteğiyle) kesintisiz sürdürülmesini hedefler. Bu "istikrar" öğeleri, Dünya Bankası gözetiminde sürdürülecek "yapısal uyum reformları" (örneğin, işgücü piyasalarını esnekleştirme önlemleri) ile bütünleşecektir.

2007-2008 krizi sonrasında IMF'nin kendisine başvuracak Güney ülkeleri için sözü edilen geleneksel modelinin değişmekte olduğunu gösteren hiçbir belirti yoktur. "Kendisine baş vuracak" Güney ekonomilerinin ise, yukarıda önerilen "mali genişleme" için öngörülen "uygun koşullar"ı taşımayanlar olacağı; farklı bir deyişle, kriz ortamıyla *yüksek dış açık, yüksek dış borç* ikilisince belirlenen kırılğan konumda karşılaşanlar olacağı açıktır.

IMF'nin Ekim 2008 tarihli *World Economic Outlook* başlıklı raporunda Doğu ve Orta Avrupa'nın

"finansmanı kısmen doğrudan yatırım dışında sermaye girişleriyle yapılan büyük cari açıkları olan" yükselen ekonomilerinin "sermaye girişlerinde sert bir tersine dönüş halinde özellikle kırılgan olacakları" belirtmekteydi (IMF, 2008). Türkiye için de geçerli olan bu öngörünün gerçekleşmesi halinde de para ve özellikle maliye politikalarında gevşeklikten uzak durmak; işgücü piyasalarında da hala süregelen katılıkları ortadan kaldırmak önerilmektedir (IMF, 2008).

IMF, Kasım 2008 ile Ocak 2009 arasında Ukrayna, Macaristan, İzlanda, Pakistan, Letonya ve Beyaz Rusya ile imzaladığı altı stand-by anlaşmasının ana öğelerinde de² büyük ölçüde bu çizgi izlenmektedir. "Büyük ölçüde" ifadesinin nedeni, IMF'nin İzlanda'yı, istinai ve "aykırı" bir değerlendirme yaparak açık-seçik kayırmı³ olmasıdır.

Altı ülkeyle yapılan stand-by anlaşmalarına ilişkin IMF değerlendirmelerinde, 2008'de hepsinin kriz nedeniyle küçülmekte olduğu, bu durumun 2009'da da süreceleceği belirlenmektedir. Bu saptamadan hareketle stand-by anlaşmasının en kritik ögesi, "makro-ekonomik politikalar (özellikle de maliye politikası) daraltıcı mı; genişletici mi olmalı?" sorusu etrafında düşümlenir. IMF, bu soruyu İzlanda için, "ekonomi gerilerken İzlanda'ya kemerlerini sıkmasını, maliye politikasını sıkılaştırmasını söylemiyoruz" diye yanıtlamakta ve bu ülkede faiz dışı kamu açığının milli gelire oranının 2008'deki yüzde yarımlik orandan, 2009'da yüzde 8.5'e çıkarılması hedeflenmektedir.

Diğer beş ülke de küçülmektedir; ancak, onlar için maliye politikalarının sıkılaştırılması önerilmekte; kamu dengelerinde milli gelirin değişen oranlarına ulaşan daralmalar hedeflenmektedir. Beyaz Rusya'da, Macaristan'da, Ukrayna'da kamu personel giderleri ve emekli ödentileri bu çerçevede düşürülecek; kamu sektörünün şişkinliği böylece azaltılarak "özel sektörün büyümesi için mekan yaratılacaktır." Letonya'da "gelirler politikası"nda rekabet gücünün artırılması hedeflenecek; farklı bir ifadeyle emek maliyetleri bastırılacaktır. Pakistan'da ve Beyaz Rusya'da tüketicilerin ve belli grupların (örneğin çiftçilerin) korunmasını hedefleyen sübvansiyonların kaldırılması hedeflenmektedir.

Programların çoğunda, kanımca "günah savma" kabilinden; adeta, "biz garibanları da düşünüyoruz" mesajını veren yoksullukla mücadele öğeleri de vardır. Örneğin, milli gelir düşerken ve kamu harcamaları azaltılırken, sosyal harcamaların milli gelire veya kamu giderlerine oranında sembolik yükselmelerin (Pakistan ve Letonya), bunların düzeylerinin aşağı çekilmesi sonucunu vereceği öngörülebilir. Kamu personel giderlerindeki kısıntıların en düşük maaşlıları kapsamaması (Macaristan), işsizlik fonu ve hedeflenmiş gelir desteğinin artırılması (Ukrayna) ve düşük gelirli aileler için elektrik sübvansiyonlarının

devamı (Pakistan) gibi istisna öğeleri, işin özünü değiştirmiyor: Ekonominin küçüldüğü bir konjonktürde sıkı maliye ve para politikaları, küçülme ivmesini hızlandıracak; buna işgücü piyasalarını esnekleştirerek, özelleştirmeyi genişleterek (Beyaz Rusya) işsizliği artıran veya emek gelirlerini bastıran etkenler eklenecek; böylece bozulan gelir dağılımı ve artan sefaleti bir nebze hafifletmek için Dünya Bankası'nın "yoksullukla mücadele" programları, stand-by anlaşmalarının işaretleri doğrultusunda devreye girecektir.

IMF ve Türkiye

AKP'nin IMF ile sürdürdüğü görüşmelerde, tüm belirtiler Türkiye için İzlanda değil, diğer beş ülkeye uygulanan modelin gündemde olduğunu göstermektedir. Başbakan bir vesileyle "IMF'nin Türkiye'yi başka ekonomilerle karşılaştırmasını kabul etmiyoruz" derken, kastedilen karşılaştırmanın Doğu-Orta Avrupa ekonomileriyle olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye krizin ilk dışsal şokunu yaşamaya başladığı sırada, bir stand-by anlaşmasının ön-görüşmelerini sürdüren IMF ekibinin sözcüsü Lorenzo Giorgianni Ekim sonunda şu değerlendirmeyi yapmıştı:

"Türkiye'nin dış finansmana bağımlılığı, ekonomiyi küresel kredi daralmasının etkilerine açık tutmaktadır. Makro-ekonomik politikalar aracılığıyla güçleşen küresel ekonomik ortamın yarattığı sonuçların içselleştirilmesi gerekiyor. Özel olarak,

i) maliye politikası,...finansman gereksinimlerini frenlemeli ve borç/ milli gelir oranını aşağı çekmelidir;

(ii)... yerel yönetim harcamaları daha sıkı denetlenmelidir;

(iii) para politikasının amacı, enflasyonu hedeflenen düzeye indirmek olmalıdır ve

(iv) finansal sektörde, ...olası likidite baskılarına karşı esneklik izlenmelidir".

Bu ifadeler IMF tarafının Türkiye için öngördüğü bir stand-by'ın oturacağı ana çerçeveyi ortaya koyuyor. Sonraki dönemde Washington'da ve Davos'ta sürdürülen görüşmelere ilişkin bilgiler, Giorgianni'nin ortaya koyduğu çerçevede ısrar edildiğini; ayrıca "gelir idaresinin özerkleştirilmesi" gibi yeni "yapısal reform" öğelerinin gündeme geldiğini gösteriyor.

Neo-liberalizmin Türkiye'deki kademli partizanlarından bazıları bugünlerde ısrarla hem "genişleyici iktisat politikalarını", hem de "IMF ile derhal bir stand-by anlaşmasını" savunuyorlar. TÜSİAD Başkanı, ayrıca, IMF'den gelecek paranın, Merkez Bankası ve Hazine kaynaklarıyla birleştirilerek oluşturulacak bir havuzun özel sektörün dış borç yükümlülüklerini karşılamada kullanılmasını önerdi. Bu tür bir borç finansmanı, hem IMF uygulamalarıyla, hem de Türkiye'nin hukuk sistemiyle uyumsuzdur.

Öte yandan IMF'nin Türkiye'ye İzlanda gibi "ayrıcalıklı" işlem yapması olası mıdır? Geçmişte Türkiye lehine bu tür kayımlar gerçekleşmiştir. Son örnek, Mayıs 2005'te AKP hükümetinin imzaladığı 10 milyar dolarlık stand-by anlaşmasıdır. Bu anlaşma, IMF'nin "normal", hatta "istisnai" ölçütlerini çiğnemekteydi. Bu anlaşmanın kabulü için hazırlanan ve IMF İcra Kurulu'na sunulan 28 Nisan 2005 tarihli Uzmanlar Raporu, IMF kurallarına göre, "istisnai yararlanma" sınırına giren bu kredi talebinin, gerekli ön-koşula uymadığı, "Türkiye ağır bir sermaye hesabı kriziyle karşı karşıya olmadığı için istisnai yararlanmayı düzenleyen tüm ölçütleri karşılamamaktadır" ifadesiyle ortaya koyuyor. Türkiye'nin kredi talebinin buna rağmen karşılanması, "istisnadan istisnaya" olarak yorumlanabilecek olan (ve açıkçası "politik kayırma" anlamına gelen) "olağan-dışı koşullar" ("exceptional circumstances") ileri sürülerek mümkün olmuştur. Sözü geçen Rapor'da Türkiye'nin "olağan-dışı koşullar" ayrıcalığından yararlanması için gösterilen gerekçe anlamlıdır: "Üç yıllık bir program... 2007 Kasımında yapılacak olan bir sonraki genel seçimler için bir çıpa sağlayacaktır." Bugünün ortamında IMF'nin fiili patronu olan ABD'nin AKP lehine bu tür bir destek lehine ağırlığını koymasına için perde arkasında ABD ile (örneğin Afganistan ve İran'da Obama yönetimi için önem taşıyan konularda) yürütülen siyasi pazarlıklarda önemli mesafelerin alınmış olması gerekiyor.

Bu konudaki olasılıklar üzerinde daha fazla spekülasyon gereksizdir. İki noktayı vurgulamakla yetinelim: Birincisi, IMF ile yapılacak anlaşmanın, aşağıda değinilecek olan Türkiye'nin 2009'daki dış finansman gereksinimine belirleyici bir katkı yapacağı şüphelidir. Zira, 1998-2001 yıllarındaki krizlerin aksine IMF ile yapılan anlaşmaların, Türkiye'ye ek dış kaynak çekecek yeşil ışık işlevi ifa etmesi, kriz içinde debelenen uluslararası finans çevrelerini etkileyeceği şüphelidir.

İkinci vurgulama, Başbakan Erdoğan'ın uluslararası kriz ortamında IMF'ye karşı izlediği "dik başlı" tavrın ardındaki olası nedenlerle ilgilidir. Aşağıda değinilecek olan 2009'un dış kaynak gereksinimi, hükümetin rehavete sürüklenmesine imkan vermeyecek boyutlardadır. Erdoğan'ın "pervasız" tavrını, ekonomik durum üzerindeki bilgisizlikle açıklamak yerine, önemli boyutlu dış kaynak beklentileriyle ilgili olabilir. Bu doğrultuda önemli bir nicel belirti, Ekim 2008-Ocak 2009 arasına ilişkin ödemeler dengesi verilerinden elde edilebilir. Krizin ilk dalgasının Türkiye'ye ulaştığı bu dört ay içinde Türkiye'den dış dünyaya 11.7 milyar dolar net sermaye çıkışı gerçekleşmiş; yerli "aktörler" de ulusal ekonomiden kayıtlı 2.6 milyar dolar sermaye çıkarmışlardır. Ayrıca resmi rezervlerde 5.5 milyar dolarlık bir erime gerçekleşmiştir. Dış dünyaya, böylece, 20 milyar dolara yaklaşan ve 2007 milli gelirinin yüzde 3'üne ulaşan bir kaynak aktarımı gerçekleşmiştir. Ekonomiyi daralma patikasına sürüklemek dışında, döviz kurunu hızla tırmandıracak ve bankacılık sisteminde sarsıntılara, hatta bir finansal

krize yol açacak boyutta bir sermaye kaybı söz konusudur. Ne var ki, finansal sistemde bu tür bir sarsıntı meydana gelmedi. Nedenini, yine ödemeler dengesindeki "esarengiz" bir dış kaynak girişinde arayabiliriz. Bu dört ay boyunca, Türkiye ekonomisine her ay muntazaman ve önemli boyutlarda kayıt dışı sermaye girişi gerçekleşmiş; "net hata/noksan" kalemi altında gözlenen bu kaynak girişinin toplamı dört ayda 14.2 milyar dolara ulaşmış; dış dünyaya "kayıtlı" sermaye çıkışı ve rezerv kaybının yüzde 72'si bu "esarengiz dış kaynak" sayesinde telafi edilmiştir⁵. Önceki kriz dönemlerinde kayıt dışı sermaye hareketlerine baktığımızda, bu tür bir "net giriş" değil; daima "net çıkış" (net hata/noksan kaleminin "eksi" değerler alması) gözlenmiş olduğu için, ortada sistematik bir hareket olduğu anlaşılmaktadır.

Bu tür bir "dış kaynak girişi", ödemeler dengesi hesaplarını yapan, yayımlayan Merkez Bankası'nca açıklanamamaktadır; ancak, Başbakan'ın bilgisi dahilinde gerçekleşmekte olabilir. Ekonomik krizi, "şimdiye kadar hiç banka batmadı" anlayışıyla hafife alan bir anlayışın ve rehabetin ardında, iç veya dış İslami (ve/veya tarikat/cemaat kökenli) sermaye çevrelerinden gelecek büyük bir kaynağın ön-bilgi ve beklentisi söz konusu olabilir. Veya ortada, Başbakan'ın bilgisizlikten kaynaklanan rehabeti, ileride düzeltilecek gerçek (ancak nedense sistematik) bir hesap hatasıyla birleşmiş olabilir.

IMF-Dışı Seçenekler

Türkiye ekonomisinin 2003-2007 arasındaki genişleme süreci dış kaynak girişleriyle sıkı sıkıya bağlantılı olmuştur. Sıkı para ve maliye politikalarının sürdürüldüğü bir makro-ekonomik ortamda beş yılda 185 milyar dolara ulaşan yabancı kökenli sermaye girişi, ekonomiyi genişleme patikasında tutan ana etken olmuştur. Sermaye girişlerinin durgunlaşması ve Ekim'den itibaren tersine dönmesi ekonominin tümünü hızla daralmaya sürüklemiştir. Böyle bir konjonktürde, (siyasi "kayırma" öğeleri içermeyen) bir IMF anlaşmasının özellikle maliye politikalarını daha da sıkılaştırarak, üretim, istihdam ve sermaye birikiminde dramatik bir çöküntüyü tetiklemesi gündemdedir.

2009'a ilişkin Citigroup'un öngörüsüne göre⁶, kısa vadeli ticari krediler hariç 109 milyar dolarlık, bu kalem de katılırsa 136 milyar dolarlık dış borç finansmanı ile karşı karşıya kalacak olan Türkiye için iki seçenek gündemdedir:

(1) Küçülerek cari fazla vermek; IMF kaynaklarının da katkısıyla dış borç yükümlülüklerini harfiyen karşılamak...

2) Sermaye hareketlerindeki düşmenin yaratacağı daralmayı, iç talebi (ve özellikle istihdamı) destekleyen politikalarla frenlemek ve dış borç yükümlülüklerini askıya alacak, erteleyecek yöntemleri gündeme

getirmek... Bu ikinci seçeneğin ön-koşulları, sermaye hareketleri ve döviz işlemleri üzerinde etkili denetimler oluşturmak, TCMB'nin döviz kurunu hedeflemesini sağlamak; özel sektörün dış borç anapara yükümlülükleri için döviz tahsisini frenlemektir. Bu acil önlemleri, orta vadede ekonominin yüksek cari açık vermesine yol açan yapısal bozuklukların giderilmesi (örneğin Gümrük Birliği'nin Türkiye'yi üçüncü ülkelere karşı AB'nin ortak gümrük tarifelerini uygulamaya zorlayan kurallarının askıya alınması) izlemelidir.

IMF'nin otuz yıldır savunduğu politikaların kuramsal dayanakları çökmüştür. Emperyalizmin metropolünden kaynaklanan bir krizi çevre ekonomilerinde uluslararası finans kapitalin çıkarlarını gözeterek yönetmeyi hedefleyen bir uluslararası kuruluş olarak IMF meşruiyetini yitirmiştir. Bozuk sicili, daha da lekelenmektedir.

Türkiye'nin sürüklendiği kriz, emperyalizmin, onun organlarının, öncelikle IMF'nin, Türkiye burjuvazisinin, onların programlarının yürütücüsü olan siyasi iktidarların eseridir. Halk sınıflarının bu krizin yükü altında, işsizlik, yoksulluk, çaresizlik koşullarına daha da fazla sürüklenmemesi için Türkiye ekonomisini otuz yıldır yönlendiren, yöneten neoliberal programlarla, onların ardındaki iktisat felsefesiyle tüm bağların koparılması gereklidir. Emperyalist sistemin metropollerinde dahi, kendileri açısından "ezber bozan" perspektifler rahatlıkla tartışılmakta ve gündeme gelmekte iken, Türkiye'yi yöneten, yönetmeye aday olan çevrelerin hala eski kalıpların içinde tutsak kalmaları hazin bir durumdur.

Bu kalıpların kırılması, egemen sınıflara, kurulu düzeni temsil eden, savunan hareketlere, çevrelere değil; Türkiye'nin emekten yana ilerici güçlerine düşmektedir.

DİPNOTLAR

1. A. Spilimbergo, S.Symansky, O. Blanchard, C. Cottarelli, "Fiscal Policy for the Crisis", IMF Staff Position Note, SPN/08/0, December 29,2008. Bu çalışmada imzası olan Blanchard, IMF'nin baş iktisatçısıdır. Fon'un Genel Direktörü Strauss-Kahn da aynı doğrultuda çeşitli demeçler vermiştir.

2. IMF'nin web sitesinden (www.imf.org) ilgili ülkelere (ve keza ilerideki bilgiler için Türkiye'ye) ait kesimler. Pakistan için ayrıca bk. AsiaTimes Online (www.atimes.com).

3. İzlanda niçin kayırıldı? Ülkenin küçüklüğü, "seçkin" İskandinav camiasına mensubiyet, Britanyalı çok sayıda tasarruf sahibinin İzlanda bankalarında tikanan mevduat hesapları akla gelen olasılıklardır.

4. Sözü geçen uzmanlar raporu kaleme alınmasından yedi ay sonra IMF'nin web sitesinde yayımlanmıştır.

5. "Varlık affı" uygulamasıyla gelebilecek dış kaynak girişleri, "yerleşik" aktörlere ait kayıt-içi sermaye girişleri olarak gösterildiği için bu kaleme dahil değildir.

6. www.citigroup.com, 31 Ekim 2008, "IMF and FED: Money for Nothing and Swaps for Free"

KAYNAK

IMF (2008) World Economic Outlook s.69-71.